

РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ТА ІДЕОЛОГІЯ

Гольцов Андрій Геннадійович

Геополітична ідеологія в Російській Федерації

УДК 323.2 (470+571)

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-6.14>

Гольцов Андрій Геннадійович
доктор політичних наук,
доцент кафедри філософії
та міжнародної комунікації
гуманітарно-педагогічного факультету
Національного університету біоресурсів
та природокористування України
вул. Героїв Оборони, 15, Київ, Україна

За умов актуалізації численних зовнішніх та внутрішніх викликів керівництво Росії має потребу забезпечувати стабільне функціонування суспільно-політичної системи країни. Для гарантування суспільної підтримки своєї політики російська влада використовує досить своєрідні ідеологічні основи, у тому числі й геополітичні. Дослідження сучасної ідеології такої держави, як Російська Федерація, має науково-теоретичне та практичне значення. У суспільній свідомості населення сучасної Росії збереглися окремі консервативні й імперські ідеологеми, зокрема геополітичні. Частина геополітичних ідеологем успадкована від Радянського Союзу і навіть Російської імперії. Вони використовуються не лише для реставрації традиційних імперських ідеологічних цінностей, а й для трансформації ідеології відповідно до сучасних геополітичних цілей російського керівництва. У сучасній Росії спостерігається поєднання традиційних (і трансформованих) геополітичних ідеологем із новими, які цілеспрямовано культивуються державною владою. Загалом у Російській Федерації створюється еkleктична неоімперська ідеологія, головними складниками якої є російський імперіалізм, неоімперський націоналізм, неоєвразійство, консерватизм, православний клерикалізм. Кожній зі складових частин неоімперської ідеології притаманні певні геополітичні ідеологеми. Вони є елементами російської геополітичної ідеології. Російська геополітична ідеологія призначена для укорінення в свідомості населення, зокрема населення Російської Федерації, для забезпечення підтримки внутрішньої та зовнішньої політики державної влади. Також російське керівництво цілеспрямовано використовує геополітичну ідеологію для пропаганди серед населення країн пострадянського простору з метою виправдання і обґрунтування своєї неоімперської геополітики.

Ключові слова: геополітична ідеологія, ідеологема, неоімперська ідеологія, неоєвразійство, неоімперська геополітика.

Вступ. Сучасне керівництво Російської Федерації (РФ) має амбіції щодо підвищення статусу своєї держави в глобальному геополітичному порядку, виявляючи прагнення забезпечити для Росії неформальну роль одного зі світових «полюсів». Згідно з глобальною стратегічною метою влада РФ розробляє та втілює в життя геостратегічні вектори щодо низки регіонів та країн світу, особливо на пострадянському просторі. За умов актуалізації зовнішньополітичних викликів та періодичного загострення численних внутрішніх політичних та соціально-економічних проблем перед керівництвом Росії постають нагальні завдання зміцнення своєї влади у країні та забезпечення масової підтримки серед населення своєї зовнішньої та внутрішньої політики. Для виконання таких масштабних завдань російській владі потрібне достатньо міцне ідеологічне підґрунтя. Російська ідеологія призначена для населення самої РФ, але вона використовується також і в зовнішньому світі, особливо для посилення впливу на населення низки країн колишнього СРСР, так званого близького зарубіжжя. Отже, дослідження ідеологічних засад геополітики Росії є важливим завданням як в науково-теоретичному, так і в практичному сенсі.

У науковій літературі накопичений значний обсяг досліджень сучасної російської ідеології. Серед російських вчених варто виділити напрацювання таких науковців, як Л. Бизов, І. Давидов,

О. Дугін, Н. Комлева, О. Малінова, О. Міллер та ін. При цьому спостерігається широкий спектр оцінних висновків щодо російської ідеології – від апологетичних до критичних. У наукових розвідках західних дослідників С. Генсона, М. ван Герпена, К. Давіші, М. Ларюель, Г. Поп-Елечеса, Дж. Такера та ін. міститься досить детальний аналіз витоків та складових частин ідеології в Росії. Загалом переважають песимістичні погляди на перспективи подальшого розвитку сучасного політичного режиму в цій країні. Численні аспекти російської ідеології розглядають у своїх працях вітчизняні автори Р. Гула, С. Плохій, М. Розумний, Р. Рукомеда, В. Ткаченко, М. Шульга та ін. Для більшості праць притаманні різко критичні оцінки ідеології Росії як в історичному минулому, так і нині. Виявляється імперська сутність російської ідеології, її націленість на експансіонізм. Як і в західній літературі, так і в українській трапляються трактування путінського режиму в Росії як фашистського, що має відповідну ідеологію. При цьому існує актуальна потреба в поглибленому вивченні геополітичного підґрунтя ідеології в сучасній РФ, виявленні впливу геополітичної ідеології на суспільну свідомість населення країни. Таким чином, попри досить солідний науковий доробок вчених різних країн та наукових шкіл у дослідженні російської ідеології, саме геополітичні аспекти даної проблеми потребують подальших наукових пошуків.

Мета та завдання. Метою статті є виявлення сутнісних рис сучасної російської геополітичної ідеології та її складових частин. Завданнями дослідження є такі: виявлення особливостей сучасної ідеології в Росії та її основних компонентів; розкриття сутності геополітичної ідеології; аналіз окремих геополітичних ідеологем, поширених у російському суспільстві; визначення небезпек, пов'язаних з ідеологічною експансією РФ за межі її геопростору.

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання відповідних завдань були використані такі загальнонаукові методи, як аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, аналогія. Застосування порівняльно-історичного методу надає можливість зіставити ідеологію Росії та її геополітику в часі та просторі. Критичний підхід показав свою доцільність під час виявлення сутнісних рис російської ідеології взагалі та геополітичної зокрема. Абстрактне геополітичне моделювання було застосоване під час аналізу ідеологічних основ внутрішньої та зовнішньої геополітики Росії.

Результати. Взагалі ідеологію можна уявити як ціннісно-смыслову систему, що поєднує досить тісно взаємопов'язані певні ідеї, цінності, погляди, образи, політичні та етичні норми тощо. Елементом (елементарною одиницею) ідеологічної системи, який має вербальний вираз, вважається ідеологема. У трактуванні О. Нахімової ідеологема постає як «ментальна одиниця, до складу якої входить ідеологічний компонент» [4, с. 153]. Ідеологема зазвичай репрезентується певним словом, сталим словосполученням, стислим текстом, символом тощо. Саме за допомогою ідеологем певна політична сила може маніпулювати масовою свідомістю населення країни чи окремого регіону. З часом змістове та емоційно-психологічне наповнення ідеологем під дією зовнішніх чи внутрішніх факторів може зазнавати трансформації. Ідеологемам притаманне певне як позитивне, так і негативне аксіологічне значення (забарвлення).

Геополітика як наука в процесі свого розвитку тісно переплелася з ідеологією, зазнаючи її впливу, і водночас прямо чи опосередковано брала участь у формуванні певних ідеологічних засад політики держав світу. На думку В. Колосова, геополітика постає як «частина ідеологічної доктрини, що є в явному чи неявному вигляді у будь-якій державі» [3, с. 87]. З огляду на це вивчення геополітичного змісту тієї або іншої ідеології є актуальним завданням сучасної наукової геополітики.

У сучасній науці досить дискусійним постає концепт «геополітична ідеологія». Він використовується в одній площині з вже усталеною політичною ідеологією. Крім того, не підлягає сумніву доцільність виокремлення економічної, соціальної, етнічної, релігійної ідеології. Геополітичну ідеологію пропонується трактувати як відносно цілісний

комплекс ідей, поглядів, уявлень щодо виникнення, трансформацій та тенденцій розвитку геопросторових політичних систем. Зокрема, ідеться про державні політичні системи. Геополітична ідеологія зазвичай цілеспрямовано формується певним геополітичним актором (зокрема, державою) задля «укорінення в суспільній свідомості потрібних йому переконань щодо політичної організації геопростору та відповідних напрямів геополітики» [2, с. 36].

У рамках геополітичної ідеології можливе поєднання окремих компонентів різного ідеологічного генезису. Фундаментом таких нестандартних сполучень постає геопросторовий фактор розвитку держав і народів незалежно від того, на які ідеї він спирається. Наприклад, право на геополітичну експансію може обґрунтовуватися в рамках і комуністичної, і фашистської, і ліберальної ідеології. Так, неоімперська геополітична ідеологія, що обґрунтовує збереження та розширення сфер впливу у світі, притаманна і РФ, і Китаю, і США. Елементами геополітичної ідеології постають геополітичні ідеологеми. Як і ідеологеми взагалі, вони є ментальними одиницями, але мають не лише ідеологічний, а і геопросторовий зміст.

На основі аналізу історичного розвитку Росії С. Генсон зробив висновок про існування в ній «неприйняття ідеології» [9, р. 25]. Справедливість такої оцінки нібито підтверджує приклад занепаду та руйнації Радянського Союзу. Але в історичному минулому певні ідеології з різним успіхом прищеплювалися російському населенню. Наприклад, у добу Російської імперії була сконструйована ідеологія для широких народних мас, що відображалася відомою тріадою «Православ'я, Самодержавство, Народність». Взагалі будь-яка імперія має більш чи менш яскраво виражений ідеократичний характер. Її зовнішня та внутрішня політика націлені на здійснення грандіозних проєктів, тому мають спиратися на надійне ідеологічне підґрунтя для мобілізації широких народних мас. Збереження геопросторової цілісності імперії, що складається з гетерогенних територіальних елементів з різномірним етнічним та релігійним складом населення, також потребує відповідного ідеологічного базису.

У радянську добу в суспільній свідомості населення СРСР досить ефективно укорінювалася комуністична ідеологія. Остання в період «перебудови» виявилася нездатною трансформуватися відповідно до викликів часу і не витримала конкуренції із західним лібералізмом. У новій незалежній РФ у процесі реформування різних сфер суспільного життя виявилася, що на всіх щаблях соціальної піраміди ліберальні ідеологічні цінності та норми втілюються з великими труднощами. Натомість серед широкого загалу після розчарування в чудодійності ліберальних реформ відро-

дилися радянські ідеологеми, відновилися і трансформувалися навіть окремі російські імперські ідеологеми. Ці процеси стимулювалися консервативними політичними силами як «правого», так «лівого» штибу, зацікавленими у відродженні Росії як неоімперії. На початку 2000-х рр. в ідеологічній сфері Росії був виявлений тренд до формування синтетичної «путінської метаідеології» [1, с. 147]. Сучасна неоімперська ідеологія в Росії спрямована на ідейне обґрунтування існування жорсткої вертикалі влади всередині країни і експансіонізму в зовнішній політиці.

Захоплення державою провідної ролі в економіці, жорсткий контроль «центру» над регіонами, вельми витратна зовнішня політика – усе це потребувало консолідації соціально розшарованого російського суспільства на основі максимально прийнятної для народних мас ідеологічного базису. Нестачу конструктивних ідейних засад побудови «світлого майбутнього» намагаються у Росії компенсувати претензіями на високу духовність, моральність, відданість споконвічним традиціям. В. Путін у 2012 р. оцінив ситуацію як «дефіцит духовних скреп» [6]. Нині відбувається активний пошук ідейного коріння в історичному минулому, висуваються претензії Росії на духовну, ідейну та геополітичну спадщину Київської Русі.

Російська влада регулярно демонструє ідейну близькість з широкими народними масами, проголошує модель «суверенної демократії» найбільш адекватною специфічним умовам РФ. Серед російського населення найбільш популярні патерналістські погляди щодо економічної політики [11]. Населення неодноразово воно обмінювало свою лояльність до влади на стабільний економічний добробут. Проте нині популізм у російській ідеології виявився недостатньо забезпеченим економічними стимулами для народу. Пенсійна реформа 2018 р., грандіозне збагачення правлячої верхівки на фоні низького рівня життя значної частини населення, невіршеність численних соціально-економічних регіональних проблем – усе це знижує ступінь довіри населення до центральної влади та її ідеології. З огляду на це у РФ триває подальше удосконалення геополітичної ідеології, насичення її ідеологемами, покликаними спрямовувати суспільну думку в потрібному для влади напрямі.

А.Г. Гольцов зазначає, що у сучасній російській неоімперській ідеології спостерігається поєднання (іноді парадоксальне) таких компонентів, як «російський імперіалізм, неоімперський націоналізм, неоевразійство, консерватизм, православний клерикалізм» [2, с. 120]. У ній наявні навіть окремі елементи комуністичної ідеології радянського штибу, а також панславізму та російського неомонархізму.

Характерною для ідеологічного поля сучасної Росії є ідеологема «Сталін». Під час життя Й. Ста-

ліна в СРСР був створений культ його особи. Ідеологема «Сталін» носила універсальний характер і була провідною у всіх сферах суспільного життя Радянського Союзу. Після нетривалого періоду нищівної критики, а потім забуття вже в 1970-х рр. ідеологема «Сталін» стала набувати певних позитивних рис. У добу «перебудови» політика Й. Сталіна критикувалася ще жорсткіше, ніж під час «відлиги». А в сучасній РФ Й. Сталін посів одне з найпочесніших місць у пантеоні найвидатніших діячів у російській історії. У травні 2021 р. організація «Левада-Центр» провела соціологічне опитування росіян щодо їхнього ставлення до Й. Сталіна. Виявилось, що 56% респондентів радше згодні чи повністю згодні з твердженням, що Сталін був великим вождем (у 2016 р. таких було 26%), натомість лише 14% опитаних не погодилися з цим (у 2016 р. незгодних було 23%) [5].

Сучасна російська геополітична ідеологія загалом може бути оцінена як доволі примітивна, «низька». Для широких верств населення Росії вона пропонує спрощену геополітичну картину світу з чітким визначенням головних «друзів» і «ворогів». Типова «низька» геополітика пропонує негативно забарвлені ідеологеми «ворогів», які звинувачуються в більшості сучасних зовнішніх та внутрішніх проблем Росії. Геополітична ідеологія призначена для обґрунтування та виправдання як внутрішньої, так і зовнішньої політики керівництва РФ.

Російська неоімперська ідеологія ґрунтується на потужному ідейному фундаменті російського імперіалізму. Ідеологема «мирна Російська імперія» означає своєрідність геопросторового розвитку «континентальної» імперії шляхом переважно мирного приєднання величезних територій Сибіру та Далекого Сходу, на відміну від «морських» імперій Заходу, створених шляхом завоювань. Постулюється, що приєднання до Російської імперії нових земель призводило до миру, безпеки та прогресивного розвитку. Велика Росія постає як прогресивна, справедлива, миролюбна держава, водночас здатна вести успішні війни з наймогутнішими суперниками. У СРСР отримала розвиток своєрідна версія імперіалізму. Геополітична ідеологема з позитивним змістом «Радянський Союз – добровільне об'єднання рівноправних республік» означала кардинально відмінний від попередніх історичних епох спосіб організації державного устрою. Ідеологема «Велика Перемога у Великій вітчизняній війні» й похідні від неї ідеологеми нині особливо активно пропагуються російською владою. Лише в героїчному воєнному минулому росіяни знаходять високі ідеали самопожертви, воїнської честі, вірності присязі тощо.

Сучасна версія геополітичної ідеології «Велика Росія» наголошує на необхідності збереження статусу великої держави для забезпе-

чення нинішнього та майбутнього існування Росії. Лише така держава спроможна протистояти експансії з боку Заходу (зокрема, просуванню НАТО до російських кордонів). Геополітичний ідеологемі «Захід» нині надається особливо негативний зміст, оскільки саме йому призначено виконувати роль головного «ворога» Росії.

Патріотизм поєднується в сучасній російській ідеології з численними елементами імперського націоналізму. Вважалося, що в Радянському Союзі добровільно об'єдналися «братні народи». Ця ідеологема означала відсутність будь-якої етнічної нерівності в СРСР. Втілювався проєкт створення «нової історичної спільноти людей – радянського народу», котрий мав би радянську (імперську) ідентичність. Нині спостерігаються зусилля влади Росії сформуванню загальноімперської російської нації (російський народ) з представників усіх націй та народів РФ. Проте практичне втілення такої ідеологеми наштовхується на неприйняття в багатьох суб'єктах федерації. Потенційно за кризових умов у РФ може проявитися «ідеологічний розлом між імперською і націоналістичною формою російської ідентичності» [7, с. 124].

Сучасне радикальне неоєвразійство (особливо в працях О. Дугіна) пропонує низку геополітичних ідеологем. Від євразійства успадкована ідеологема «Московське царство – спадкоємець імперії Чингізхана». Неоєвразійство слугує ідейним фундаментом для зміцнення російської політичної системи. На світовій арені Росії призначено створити «п'яту імперію» і очолити глобальне протистояння країн та народів загрозам з боку таласократії. «Євразійська цивілізація» є також геополітичною ідеологемою, покликаною сприяти об'єднанню під егідою Росії пострадянських країн на основі їхньої цивілізаційної спільності. Загалом антизахідна (антиатлантична) ідеологія неоєвразійства не здобула достатньої популярності на пострадянському просторі.

У світогляді російської інтелігенції та широкого загалу наявні численні консервативні цінності, норми, правила. За словами М. Ларюель, підтримка російською владою (президентською адміністрацією) ідеології консерватизму «має дві мети – оборонну та наступальну» [10]. Влада здійснює лише часткові реформи, спираючись на консерватизм значної частини населення, яке не бажає стикатися з ризиками, пов'язаними з кардинальними перетвореннями в суспільстві. Глибинний «правий» консерватизм ґрунтується на історичних російських традиціях, навіть монархічних. Але пропозиції відновити в Росії монархію нині не мають якоїсь суттєвої суспільної підтримки. Водночас наявний і радянський варіант консерватизму – «лівий».

В ідеологемі «Москва – третій Рим» проявляється, крім геосакрального, ще й геополітич-

ний зміст – претензії Росії відігравати провідну роль серед істинно православних країн і народів. Вища ієрархія Російської православної церкви (РПЦ) тісно співпрацює з правлячою верхівкою РФ. «Свята Русь» в тлумаченні Патріарха Кирила має зміст геополітичної ідеологеми – об'єднання Росії, України та Білорусі. Крім реставрації геосакральних ідеологем минулого, відбувається формування нових (наприклад, «Крим – батьківщина російського православ'я»). Канонічна територія РПЦ також постає як геополітична ідеологема з обґрунтуванням претензій на релігійне домінування РПЦ на території України.

Аналіз документальних та наукових джерел дає підстави стверджувати, що Кремль цілеспрямовано використовує геополітичну ідеологію для пропаганди серед населення країн колишнього СРСР і посилення свого геополітичного впливу на їхнє суспільне середовище. Ідеологічна експансія Росії особливо чітко спостерігається щодо України, Білорусі, Молдови. З ідейних позицій заперечується навіть легітимність їх володіння власними територіями. Наприклад, формування території України в радянський період подається як низка «дарів» центральної влади [8]. Ідеологема «єдиний народ», який сформувався в межах спільного імперського геопростору, має чітко виражений геополітичний сенс і слугує для виправдання втручання у внутрішні справи суверенної України. Геополітичні ідеологеми «Новоросія» та «російський Крим» укорінюються за допомогою навчальної літератури, кінофільмів, ЗМІ у масовій свідомості населення самої РФ, а також Криму і так званих ЛНР / ДНР. За межами окупованих територій російська пропаганда націлена, зокрема, на сприйняття населенням Сходу та Півдня України. Прикладами сучасних російських геополітичних ідеологем щодо влади України слугують такі, як «бандерівська хунта», «фашистський режим» тощо. Отже, російська ідеологічна експансія становить загрозу територіальній цілісності України та стабільності її суспільного життя.

За умов сучасного геополітичного протиборства із Заходом у Росії знайшла застосування геополітична ідеологема «обложена фортеця». Її зміст полягає в тому, що населення Росії має консолідуватися навколо влади, погоджуватись на обмеження демократії, економічну стагнацію, зниження соціальних стандартів через необхідність здійснювати оборону проти Заходу (НАТО на чолі зі США).

Неоімперська геополітична концепція під назвою «Русській мір» («Руський світ») постає ідейним підґрунтям відповідного геополітичного проєкту поширення впливу Росії, зокрема, на країни пострадянського простору. Крім того, через російські та російськомовні діаспори керівництво РФ має намір певною мірою впливати на політичне та культурне життя інших країн світу. Ідеологема

«співвітчизники» може слугувати для обґрунтування права РФ здійснювати «захист своїх співвітчизників» навіть з використанням воєнної сили у тих країнах, де вони проживають.

Висновки. Для забезпечення стабільності свого політичного режиму та обґрунтування й виправдання зовнішньої та внутрішньої політики російська влада прагне сформувати надійний ідеологічний базис. Ідеологія в сучасній Росії має еkleктичний характер. Головними компонентами постають досить своєрідно поєднані й взаємно переплетені російський імперіалізм, неоімперський націоналізм, неоевразійство, консерватизм, православний клерикалізм. З історичного минулого для укорінення в суспільній свідомості росіян залучаються і трансформуються відповідно до сучасних умов імперські геополітичні ідеологеми. Були реставровані, наприклад, геополітичні ідеологеми «свята Русь», «Москва – третій Рим», «мирна Російська імперія», «велика Росія». Із запозичених з радянської доби стали активно втілюватися в сучасне політичне життя оновлені геополітичні ідеологеми «Радянський Союз – добровільне об'єднання рівноправних республік», «братні народи», «Велика Перемога» та ін. Негативно забарвлена геополітична ідеологема «Захід» використовується для позначення традиційного ворога миролюбної Росії. Особливо показовим є приклад переважно позитивного сприйняття в російському суспільстві ідеологеми «Сталін». Створені і впроваджуються такі ідеологеми, як «обложена фортеця», «Русській мір», «єдиний народ», «співвітчизники», «Новоросія», «російський Крим» та ін. Вони призначені для російського суспільства, але водночас застосовуються й для зовнішньої ідеологічної експансії. Для реалізації завдань євразійської геополітики на пострадянському просторі керівництво РФ намагається втілити відповідне ідеологічне підґрунтя з широким діапазоном геополітичних ідеологем. Проте типові російські геополітичні ідеологеми користуються дедалі меншим попитом у більшості населення країн колишнього СРСР, що особливо характерно для українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бызов Л.Г. Основные идеологические течения в массовом сознании современной России. *Мониторинг общественного мнения*. 2006. № 4. С. 142–150.
2. Гольцов А.Г. Геополітичний вимір стратегії Російської Федерації на пострадянському просторі : монографія. Київ : ЦУЛ, 2018. 392 с.
3. Колосов В.А., Мироненко Н.С. Геополитика и политическая география. Москва : Аспект-пресс, 2001. 479 с.
4. Нахимова Е.А. Идеологема «Сталін» в современной массовой коммуникации. *Политическая лингвистика*. 2011. № 2. С. 152–156.
5. Отношение к Сталину: Россия и Украина. Левада-Центр. URL: <https://www.levada.ru/2021/06/23/otnoshenie-k-stalinu-rossiya-i-ukraina/> (дата звернення: 09.12.2021).

otnoshenie-k-stalinu-rossiya-i-ukraina/ (дата звернення: 09.12.2021).

6. Послание Президента Федеральному Собранию от 12.12.2012. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/17118> (дата звернення: 09.12.2021).
7. Режим Путина: перезагрузка – 2018 / заг. ред. М.М. Розумного. Київ : НІСД, 2018. 480 с.
8. Путина В. Об историческом единстве русских и украинцев. 12.07.2021. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/66181> (дата звернення: 09.12.2021).
9. Hanson S. *Post-Imperial Democracies: Ideology and Party Formation in Third Republic France, Weimar Germany, and Post-Soviet Russia*. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. 306 p.
10. Laruelle M. The Kremlin's Ideological Ecosystems: Equilibrium and Competition. *Ponars Eurasia Policy*. 2017. November 14. URL: <https://www.ponarseurasia.org/new-policy-memo-the-kremlin-s-ideological-ecosystems-equilibrium-and-competition-m-laruelle/> (Last accessed: 09.12.2021).
11. Pop-Eleches G., Tucker J. *Communism's Shadow Historical Legacies and Contemporary Political Attitudes*. Princeton, NJ : PUP, 2017. 344 p.

REFERENCES:

1. Byzov, L.G. (2006). Osnovnyye ideologicheskiye techeniya v massovom soznanii sovremennoy Rossii. [Main ideological trends in the mass consciousness of contemporary Russia]. *Monitoring obshchestvennogo mneniya*. no. 4. pp. 142–150. [in Russian].
2. Goltsov, A.G. (2018). Geopolitychnyj vymir strategiji Rosijskoi Federacii na postradjanskomu prostori : monografija. [Geopolitical Dimension of the Strategy of the Russian Federation in the post-Soviet space]. Kyiv: CUL. [in Ukrainian].
3. Kolosov, V.A., Mironenko, N.S. (2001). Geopolitika i politicheskaya geografiya. [Geopolitics and political geography]. Moskva : Aspekt-press. [in Russian].
4. Nakhimova, Ye.A. (2011). Ideologema "Stalin" v sovremennoy massovoy kommunikatsii. [Ideologeme "Stalin" in contemporary mass communication]. *Political linguistics*. no. 2. pp. 152–156. [in Russian].
5. Otnosheniye k Stalinu: Rossiya i Ukraina. [Attitude towards Stalin: Russia and Ukraine]. *Levada-Center*. URL: <https://www.levada.ru/2021/06/23/otnoshenie-k-stalinu-rossiya-i-ukraina/> (Last accessed: 09.12.2021) [in Russian].
6. Poslaniye Prezidenta Federal'nomu Sobraniyu. [Address to the Federal Assembly]. 12.12.2012. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/17118> (Last accessed: 09.12.2021) [in Russian].
7. Rezhym Putina: перезагрузка-2018. (2018). [Putin's regime: reboot-2018] / М.М. Rozumny (Ed.). Kyiv : NISS. [in Ukrainian].
8. Stat'ya Vladimira Putina "Ob istoricheskom yedinstve russkikh i ukraintsev" [Article by Vladimir Putin "On the Historical Unity of Russians and Ukrainians"]. 12.07.2021. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/66181> (Last accessed: 09.12.2021) [in Russian].
9. Hanson, S. (2010). *Post-Imperial Democracies: Ideology and Party Formation in Third Republic France, Weimar Germany, and Post-Soviet Russia*. Cambridge : Cambridge University Press.

10. Laruelle, M. (2017). The Kremlin's Ideological Ecosystems: Equilibrium and Competition. *Ponars Eurasia Policy*. November 14. URL:† <https://www.ponarseurasia.org/new-policy-memo-the-kremlin-s-ideological-ecosystems-equilibrium-and-competition-m-laruelle/> (Last accessed: 09.12.2021)
11. Pop-Eleches, G., Tucker, J. (2017). *Communism's Shadow Historical Legacies and Contemporary Political Attitudes*. Princeton, NJ : PUP.

Geopolitical Ideology in the Russian Federation

Goltsov Andriy Hennadiyovych

Doctor of Political Science,
Associate Professor at the Department
of Philosophy and International
Communication of the Faculty
of Humanities and Pedagogy
National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine
Heroiv Oborony str., 15, Kyiv, Ukraine

Taking into account the actualization of numerous external and internal challenges, the Russian government needs to ensure the stable functioning of the country's socio-political system. To ensure public support for their own policies, the Russian government uses rather peculiar ideological foundations, including geopolitical ones. The study of the contemporary ideology of the Russian Federation has scientific, theoretical and practical significance. Certain conservative imperial ideologemes, including geopolitical ones, have survived in the public consciousness of the population of contemporary Russia. Some geopolitical ideologemes were inherited from the Soviet Union and even the Russian Empire. They are used not only to restore traditional imperial ideological values but also to transform ideology in accordance with the contemporary geopolitical goals of the Russian government. In contemporary Russia, there is a combination of traditional (and transformed) geopolitical ideologemes with new ones, which are purposefully cultivated by the state authorities. Altogether, an eclectic neo-imperial ideology is being created in the Russian Federation, the main components of which are Russian imperialism, neo-imperial nationalism, neo-Eurasianism, conservatism, and Orthodox clericalism. Each components of neo-imperial ideology has certain geopolitical ideologemes. They are elements of Russian geopolitical ideology. Russian geopolitical ideology aims at rooting in the conscience of the population, first of all, the Russian Federation with the view to ensuring support for the domestic and foreign policy of the state authorities. Moreover, the Russian government purposefully creates a geopolitical ideology for propaganda among the population of the post-Soviet countries in order to justify and substantiate its neo-imperial geopolitics.

Key words: geopolitical ideology, ideologeme, neo-imperial ideology, neo-Eurasianism, neo-imperial geopolitics.